

Solidariteit: noodzakelijk voor coöperatie, maar waar liggen de grenzen?

Erik Schokkaert, Departement Economie, KU Leuven

'Cera Coop Event: Yes, we coop' – 13 oktober 2020



Inleiding

- Solidariteit: wat is het? hoe kunnen we solidariteit behouden in een samenwerkingsverband? waar liggen de grenzen?
1. Concepten: eigenbelang, altruïsme, wederkerigheid, solidariteit, rechtvaardigheid.
 2. Enkele experimentele resultaten.
 3. Solidariteit binnen een onderneming.
 4. Solidariteit en de welvaartsstaat.

**Eigenbelang, altruïsm, wederkerigheid,
solidariteit, rechtvaardigheid**

Eigenbelang en “solidariteit”

- “Welbegrepen eigenbelang” kan leiden tot “solidariteit” bij verzekering.
- Verzekering: een formeel contract.
 - Ex ante (voor risico’s bekend zijn) eigenbelang, ex post (als risico’s gekend zijn) transfers.
 - Ex ante “solidariteit” wanneer goede en slechte risico’s dezelfde bijdragen betalen.
 - “Inkomenssolidariteit” wanneer de hogere inkomens hogere bijdragen betalen.

Altruïsme en “solidariteit”

- Altruïsme: men helpt iemand anders zonder iets terug te verwachten.
 - Gebaseerd op empathie.
 - “Asymmetrische” relatie tussen een schenker en een ontvanger.
- De asymmetrische relatie maakt ontvangers ongelukkig: mensen willen graag evenwicht herstellen door iets terug te doen.

Wederkerigheid en “solidariteit”

- Mensen doen iets voor elkaar – jij doet iets voor mij, ik doe iets voor jou.
 - Langere tijdsperiode.
 - (Impliciete) sociale “afspraken”.
 - Speelt in sommige culturen dezelfde rol als verzekering, maar zonder formeel contract.
- Een zeer fundamentele menselijke behoefte: *“Golden rule is everywhere and it is golden for a reason”*.

Solidariteit

- Gemeenschappelijke doelstelling is essentieel: *“Solidarity is something like mutual and mutually aware support among people as they work together in pursuit of common goals considered worthwhile and legitimate by the group.”*
- Identificatie van de groepsleden met de groep en met de doelstelling (groepsgevoel), gelijke behandeling binnen de groep (niemand valt uit de boot).
- Sluit onmiddellijk aan bij definitie van coöperaties als “missiegedreven ondernemingen die de gemeenschappelijke behoeften van hun vennoten willen vervullen”. www.cera.coop/nl/cooperaties/over-cera-en-cooperaties/wat-is-cooperatief-ondernemen

Solidariteit en rechtvaardigheid

- Rechtvaardigheid:
 - “basic institutions” van onze samenleving.
 - essentiële normen die we willen respecteren in onze sociale interacties.
- Rechtvaardigheid gaat minder ver dan solidariteit: kouder, minimale normen.
- Rechtvaardigheid gaat verder dan solidariteit: rechten en verplichtingen.

Rechtvaardigheid en mildheid

- “PARABEL” VAN AUGUST VAN ISTENDAEL: “Als je in een café een glas bier bestelt en de baas tapt het zonder schuim, tja, dan neem je het, maar eigenlijk is het toch zuur en zuinigjes. Goed, je drinkt het op, zonder er plezier aan te beleven. Als ze je een glas voorzetten met alleen schuim erin, dan ga je buiten. Dat hoef je niet te nemen, dat is schaamteloos bedrog. De goede kastelein, die tapt je een glas met genoeg helder koud bier en een fraaie schuimkraag, niet te dik, niet te dun. Een waar genot! Dat schuim is de liefdadigheid. De vloeistof is de rechtvaardigheid.”

uit “*Gesprekken met mijn dode god*” (Geert van Istendael)

Enkele experimentele resultaten

“Voluntary contributions game”

- Experimentele resultaten bieden inzicht in de mogelijkheden en voorwaarden van solidariteit.
- Structuur van het “voluntary contributions game”:
 - alle spelers krijgen een bedrag x , dat ze zelf kunnen houden of in de pot steken.
 - wat in de pot gaat, wordt vermenigvuldigd met een bepaalde factor en de hele pot wordt gelijk verdeeld over alle leden van de groep.
 - voorbeeld: groep van 4, iedereen krijgt 20, vermenigvuldigingsfactor 2
 - als iedereen alles in de pot steekt, krijgt iedereen $(4 \times 20 \times 2)/4 = 40$.
 - als niemand iets in de pot steekt, behoudt iedereen 20.
 - als ik niets in de pot steek, en de drie anderen steken alles in de pot, krijg ik $20 + (3 \times 2 \times 20)/4 = 50$ (en de anderen 30).

Resultaten

Table 1
Average investment in public good per subject.^a

	Round										
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	All
Partners	24.1	22.9	21.5	18.8	18.4	16.8	12.8	11.2	13.7	5.8	16.6
Strangers	25.4	26.6	24.3	22.2	23.1	21.9	17.8	19.7	14.0	12.2	20.7
Difference	-1.3	-3.7	-2.8	-3.4	-4.7	-5.1	-5.0	-8.5	-0.3	-6.4	-4.1

^a $n_p = 30$; $n_s = 40$.

- Traditioneel resultaat (bv. Andreoni, JPubEc 1988):
 - bij eerste ronde van het spel veel samenwerking.
 - wanneer meerdere keren na elkaar gespeeld: samenwerking neemt af.
 - (verrassend?) grotere groepen doen het niet slechter.

Nieuwe inzichten

- Aanvankelijke verklaring: mensen worden minder coöperatief als ze het spel beter doorhebben.
- Huidig inzicht: mensen zijn verschillend – 40-60% mensen zijn “strong reciprocators”.
- Teveel egoïsten breken de samenwerking – vergelijk resultaten voor “partners” en “strangers”.
- Specifieke mechanismen kunnen de bereidheid tot samenwerking verhogen.

“Straffen” helpen,...

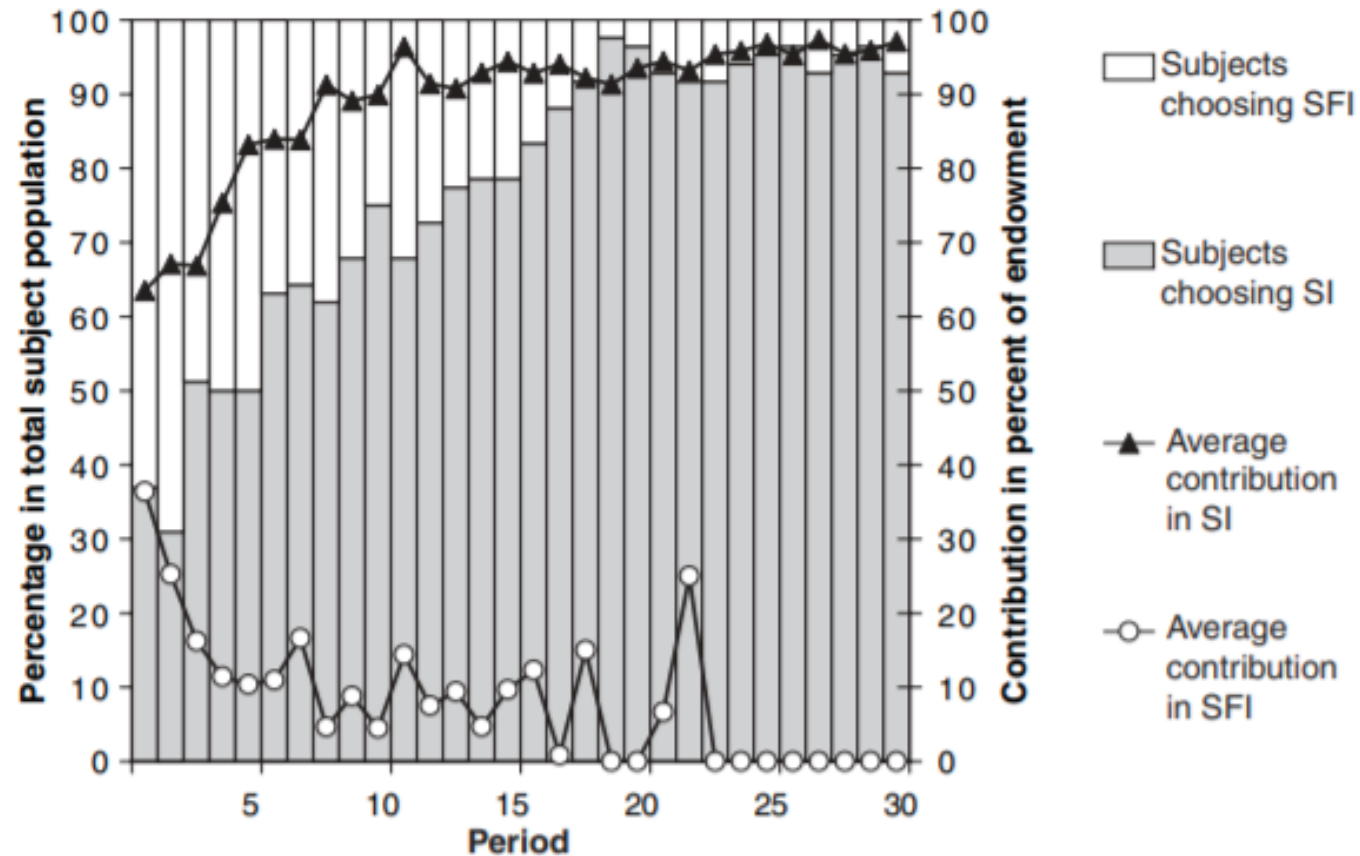
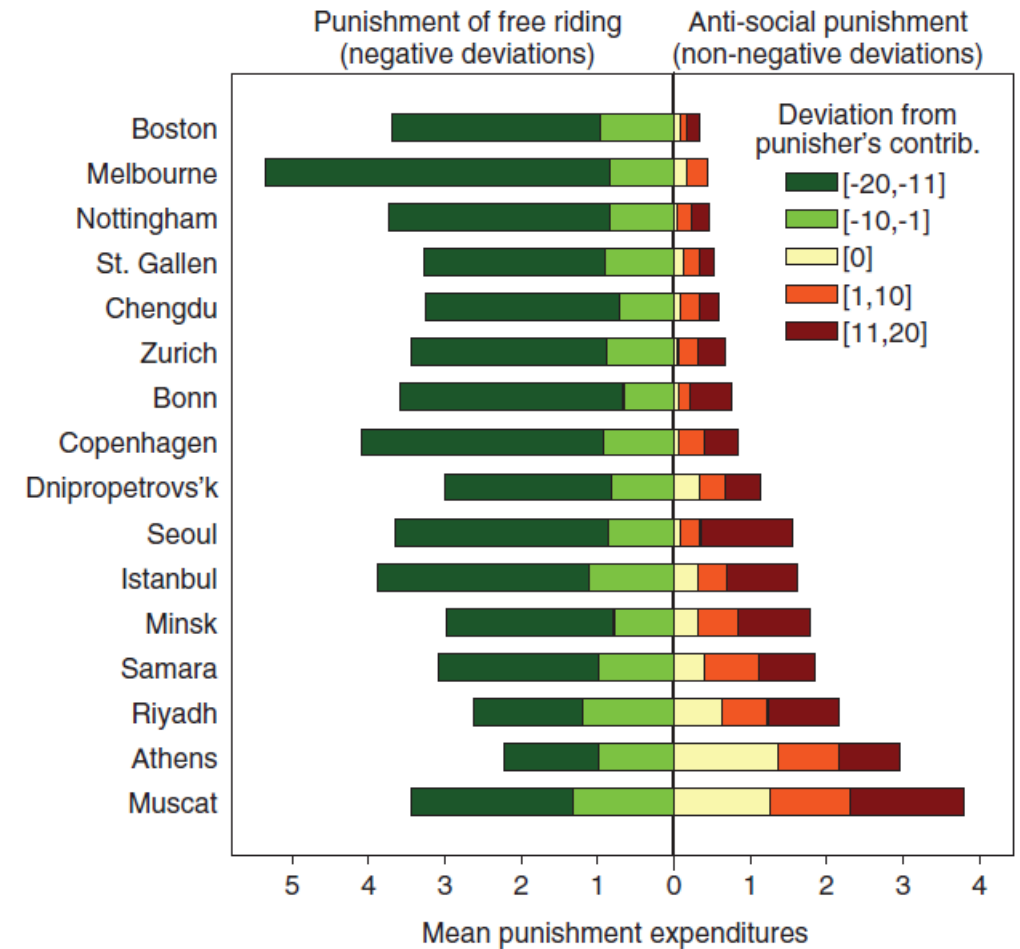
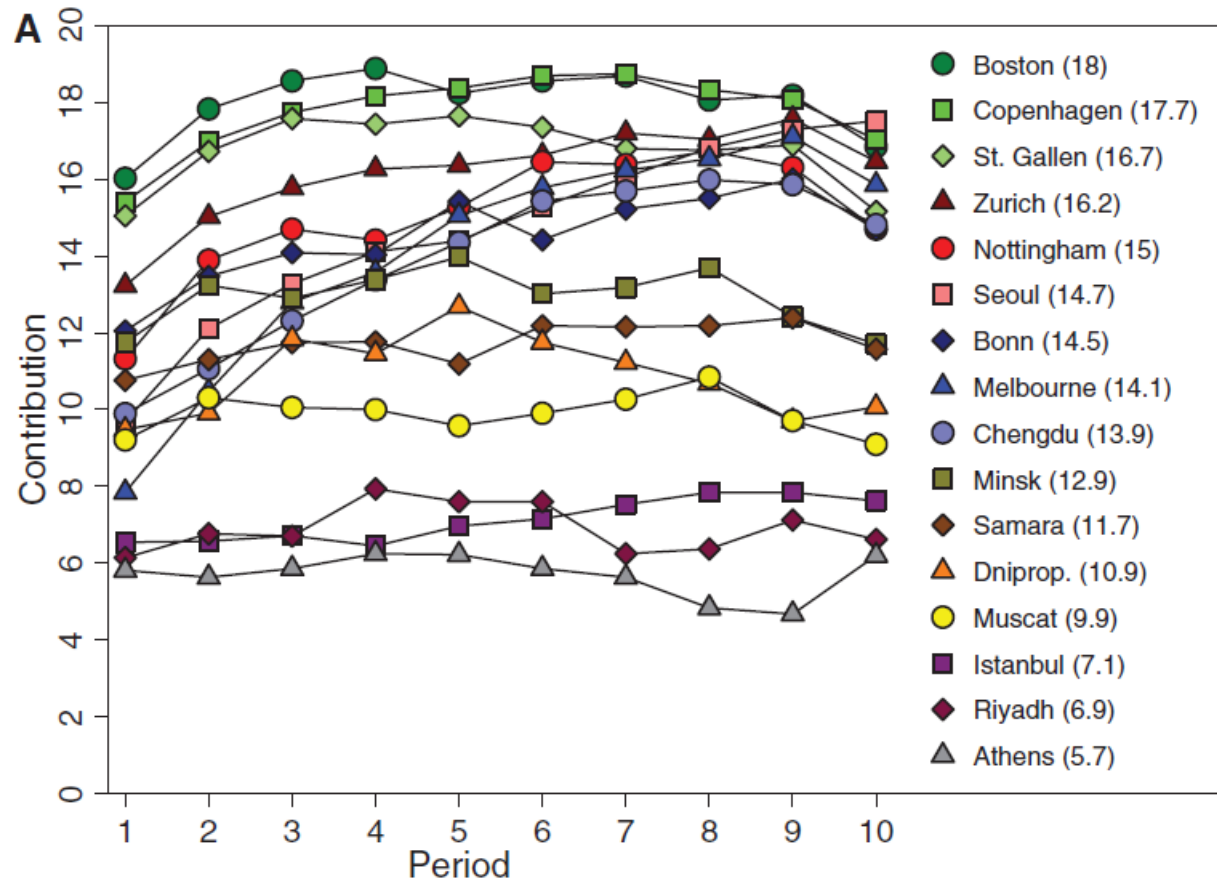


Fig. 1. Subjects' choice of institution and their contributions. The average contributions in both institutions over the 30 periods of the interaction are measured as the percentage of endowment contributed to the public good.

..., maar cultureel bepaald?



Andere mechanismen die samenwerking bevorderen

- Uitsluiting van degenen die niet voldoende bijdragen. (Zelfs dreiging van uitsluiting is soms reeds voldoende).
- Communicatie.
- Selectie van deelnemers:
 - evident bij “exogene” selectie.
 - werkt ook wanneer proefpersonen zelf mogen kiezen met wie ze willen blijven samenwerken.
- *Deze mechanismen werken beter in kleinere groepen.*

Solidariteit binnen een onderneming

De experimentele resultaten toegepast

- “Coöperaties zijn missiegedreven ondernemingen die de gemeenschappelijke behoeften van hun vennoten willen vervullen”.

www.cera.coop/nl/cooperaties/over-cera-en-cooperaties/wat-is-cooperatief-ondernemen

- Wanneer samenwerking/solidariteit?
 - uitsluitingsmogelijkheid voor partners die onvoldoende bijdragen.
 - communicatie: duidelijke afspraken over missie.
 - pay-for-performance kan werken als gemeenschappelijk vastgelegd.
 - creatie groepsgevoel; kans om met elkaar te praten.
 - initiële screening.

Grenzen aan de solidariteit

- Creatie van een groepsgevoel essentieel om van samenwerking een succes te maken.
- Samenwerking slechts stabiel als regels gerespecteerd worden. Mensen die bijdragen verkiezen een systeem met sancties.

Solidariteit en de welvaartsstaat

Verzekering, wederkerigheid, rechtvaardigheid

- Altruïsme = caritas in de 19^o eeuw.
- Mensen willen zich verzekeren tegen risico's:
 - werkloosheid, inkomensverlies bij ziekte en ouderdom, uitgaven gezondheidszorg.
 - de spontane (maar zeer imperfecte) verzekering binnen families en kleinere sociale verbanden geleidelijk geïnstitutionaliseerd (al dan niet via overheid).

Verzekering, wederkerigheid, rechtvaardigheid

- Gevoel van verbondenheid bij het ontstaan van de "maatschappijen van onderlinge bijstand".
 - "Verenigde Krachten Om 't Noodlot te verzachten" (Melsem)
 - "Helpt U Zelfen, Zo Helpt U God" (Aalter)
- De eerste socialistische mutualiteit (1896): "La solidarité"

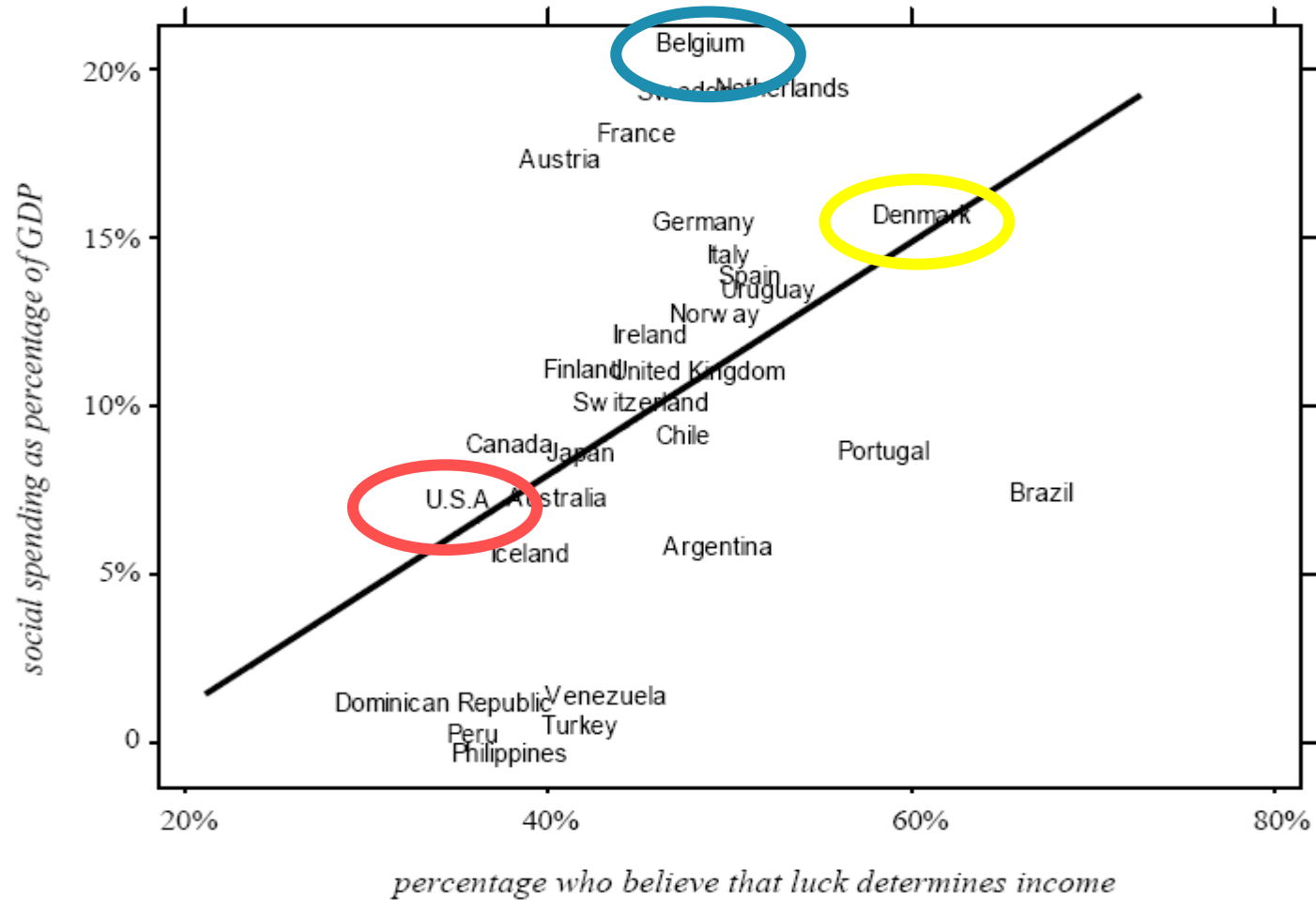
Verzekering, wederkerigheid, rechtvaardigheid

- In grotere anonieme groepen (sociale zekerheid georganiseerd door de overheid) wordt "rechtvaardigheid" belangrijk.
- “Common sense” opvattingen:
 - gewaarborgd minimum voor iedereen (altruïsme);
 - persoonlijke verantwoordelijkheid (wederkerigheid).
- Wederkerigheid en solidariteit blijven essentieel om het maatschappelijk draagvlak te creëren voor “rechtvaardigheid”.

Ondersteuning van de solidariteit?

- Groepsgevoel en communicatie.
 - Het effect van W.O. II.
 - Uitholling door toenemende individualisering en groeiende diversiteit.
 - Covid-crisis een nieuwe kans?
- Selectie van deelnemers?
- Steun voor herverdeling hangt in sterke mate af van de vraag of de burgers die herverdeling als "rechtvaardig" beschouwen.

Voorbeeld: internationale vergelijking



Versterk het groepsgevoel?

- Communicatie en sociale contacten tussen verschillende groepen zijn essentieel.
- Ruimte voor het sociale middenveld.
 - Sociale bewegingen moeten “bridging” zijn en niet “bonding”.
- Lessen uit covid?

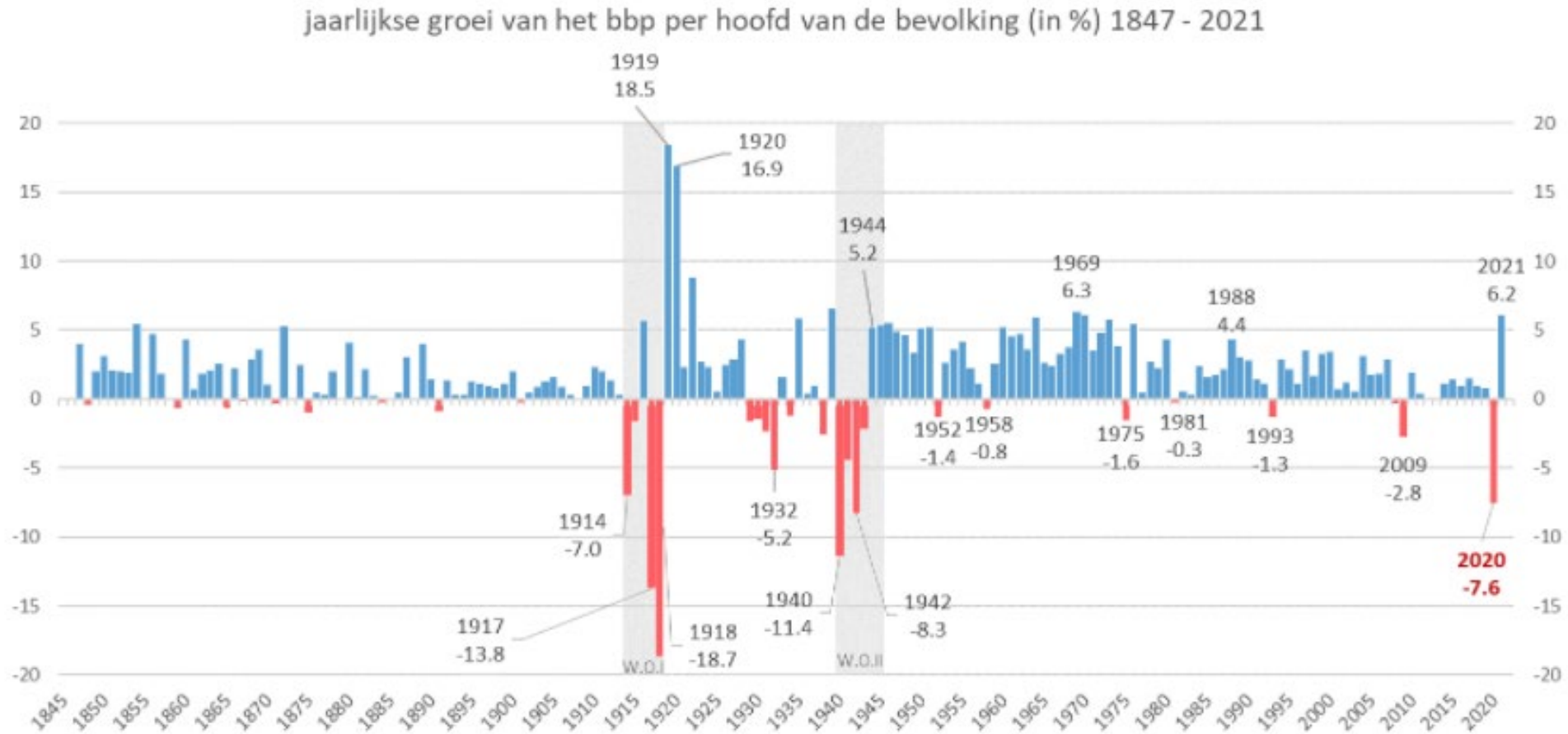
Lessen uit de covid-crisis 1

- Grote transitie vereisen diepe verschuivingen in ons (in)activiteitspatroon.
- Solidariteit dan meer dan ooit noodzakelijk
 - om een sociaal bloedbad te vermijden.
 - om transitie mogelijk te maken.

Lessen uit de covid-crisis 2

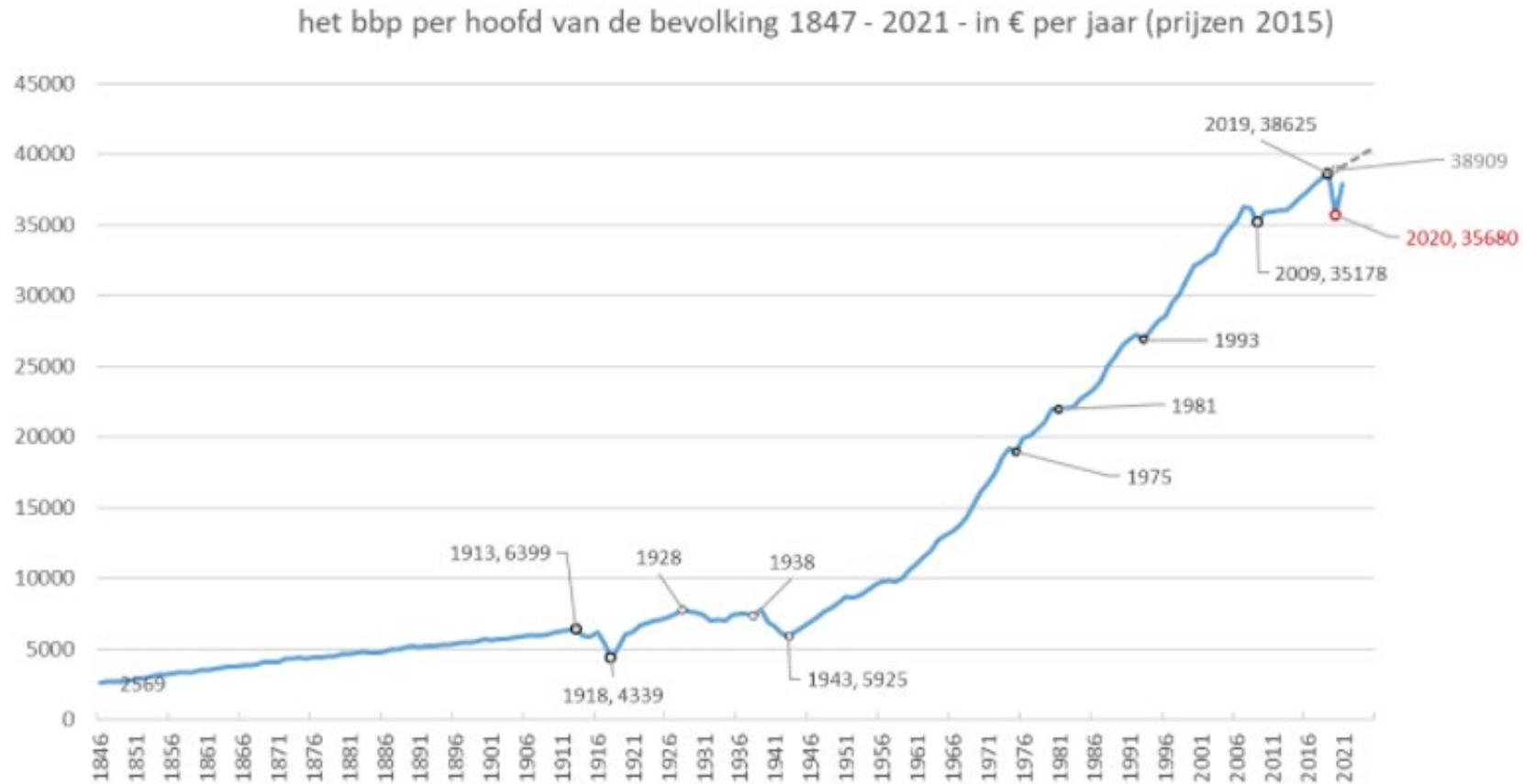
- Aanvankelijk vooral aandacht voor gezondheid en economie.
- Later ook: psychisch welbevinden (mede beïnvloed door sociale contacten), het belang van de publieke ruimte (parken, speelpleinen), de kwaliteit en toegankelijkheid van het onderwijs.
- Allicht (hopelijk?) zullen die bredere doelstellingen ook in de toekomst een meer belangrijke rol spelen bij beleidsbeslissingen.

Een zeer grote schok,...



Bron: André Decoster

...maar we zijn wel zeer rijk!



Bron: André Decoster

Besluit

Enkele basisinzichten samengevat

- Samenwerking/solidariteit verlopen beter wanneer:
 1. er duidelijkheid is over de missie.
 2. communicatie beter verloopt.
 3. groepsleden kunnen gescreend worden (en desgevallend uitgesloten).
 4. er sanctiemechanismen bestaan voor “profiteurs”.
 5. de groep ofwel niet te groot, ofwel zeer duidelijk gestructureerd is.
- Dat geldt zowel voor micro-samenwerkingsverbanden als voor de welvaartsstaat.